

De vill ta makten över sina liv

När solen går upp över Santa Cruz del Quiché fredagen den 22 oktober har Lolita Chavez redan varit igång ett par timmar. Det ligger förväntan i luften inför den stundande folkomröstningen. Kommuninvånarna ska rösta till försvar för ursprungsfolkens rätt till den mark de brukar och mot transnationella företags exploatering av mineraler och vatten. Lolita Chavez, feminist och ursprungsfolksledare, är en av organisatörerna.

TEXT: CHRISTIN SANDBERG

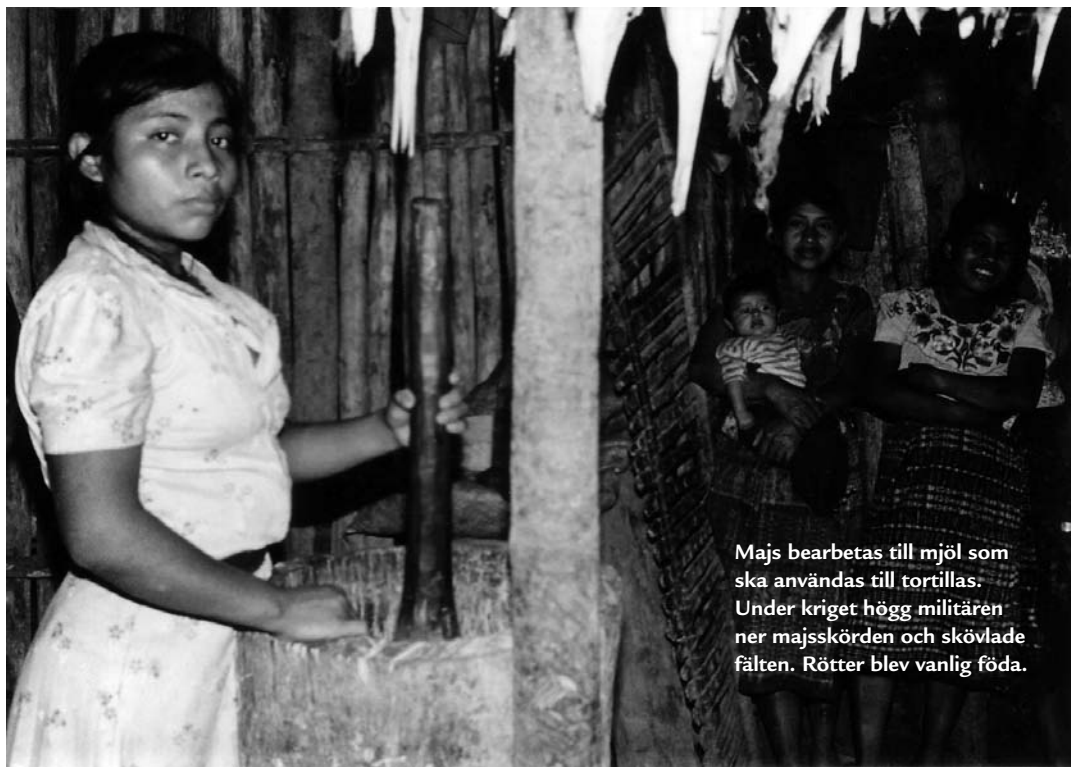
- **De flesta av** våra upplevelser som kvinnor passerar kroppen. Det gäller både ett slag, hunger och när vi ser att naturen och vattnet förstörs. Vi kvinnor drabbas hårdast av de konsekvenser som övergrepp på naturen och vattnet för med sig, säger Chavez.

Tillsammans med andra mayakvinnor i Quiché arbetar Lolita Chavez främst med organisering för att bygga styrka och ge möjlighet åt fler kvinnor att ta makt över sina egna liv. Engagemanget och viljan att kollektivt arbeta

för förändring har egentligen aldrig varit ett aktivt val för Lolita utan en del av livet redan från det att hon var liten.

Chavez menar att kvinnorna försvarar jorden och territoriet, inte för att det tillhör dem utan för att det är en del av livet, vilket även sammanfaller med mayafolkets idé om och syn på världen, den så kallade kosmosvisionen. Jorden är en del av livet och tillhör den som brukar och lever i harmoni med den.

Samhället däremot, menar Chavez, ser på

RICARDO FALLA-SANCHEZ

Majs bearbetas till mjöl som ska användas till tortillas. Under kriget högg militären ner majsskörden och skövlade fälten. Rötter blev vanlig föda.

oss kvinnor på samma sätt som på marken som brukas eller som andra ägodelar. Därför menar jag att vi måste prata om maktrelationer ända inifrån sängen.

Född i Quiché, en bergig region rik på vatten, på gränsen till Mexiko, har Chavez vuxit upp i den hårdast drabbade regionen under det 36-åriga inbördeskriget som pågick mellan 1960 och 1996. Hälften av alla dokumenterade brott mot mänskligheten, inklusive massakrer på ursprungsbefolkningen begicks här. Drygt 200 000 människor mördades.

Många av kvinnorna som överlevde kriget har varit utsatta för sexuellt våld, tortyr eller sett familjemedlemmar mördas. Många blev föräldralösa, ensamstående mödrar och änkor. Än i dag är våldet mycket utbrett. Enligt åklagarmyndigheten för mänskliga rättigheter är Guatemala det land efter Ryssland där flest kvinnor mördas varje år. Straffriheten vid mord är 98 procent.

Trots dystra siffror är kvinnorna långt ifrån bara offer. Under inbördeskriget var ett okänt antal kvinnor aktiva i gerillan. Osynliggörandet i historieskrivningen är dock förbluffande kompakt, få spridda kvinnliga röster har getts utrymme.

Lolita Chavez växte upp under kriget. Som dotter till en gerillaledare och en alkoholiserad pappa växte hon upp i ett hem som alltid var fullt av folk, men under perioder tomt på mat, särskilt när pappan drack mycket.

Med en mamma som lade all sin tid på kollektivt arbete i motståndsrörelsen lärde sig Lolita aldrig att laga mat hemma, vilket var och är mycket ovanligt för en kvinna på landsbygden.

– Jag ifrågasätter samhällets syn på familjen som bas i samhället. För mig är det inte så. Jag hade inte någon familj utan drev omkring vind för våg efter att mina föräldrar hade dött.

Genom att idealisera familjen ser man inte individerna.

Att kvinnorna spelade en aktiv roll under kriget är gerillakoalitionen URNG ett bevis på. Koalitionen undertecknade 1996 ett fredsavtal med Guatemalas styrelsemakter som sedan kom att formaliseras i ett parti.

– URNG är det enda parti i Guatemala som har kvoter för kvinnlig representation i partiet, säger Walda Barrios, feminist, forskare och politiskt aktiv.

Barrios menar att fredsavtalet har haft betydelse för kvinnorna i Guatemala.

– För det första har det inneburit att kvinnorna har blivit synliga som ledarpersoner och gjort inträde i politiken. För det andra har landet officiellt blivit en plurinationell stat och för det tredje har ursprungsfolken genom detta erkänts som sociala och politiska aktörer, menar Barrios.

Lolita Chavez anser att kvinnornas deltagande i den politiska kampen är oumbärligt.

– Vi har en kollektiv syn, en mer öppen syn. Våra erfarenheter från livet har gjort oss till strateger. För många kvinnor i min generation är hemmet oftast lika med samhället. Men det är en tuff plats, där vi ska se till att det finns mat och rena kläder samtidigt som vi axlar rollen som psykologer, omvårdare, kommunikatörer, uppmuntrare och arbetare för resten av familjen. Det är den här mångfalden som ger oss ett bredare tankeperspektiv.

KÄLLA: Världsbanken

70

procent av befolkningen levde i fattigdom (under två dollar per dag) 1987. Nitton år senare hade procentandelen sjunkit till

24

1200

kvinnor mördades i genomsnitt årligen under inbördeskriget. 2009 var antalet mördade kvinnor enligt officiella siffror

708

KÄLLOR: Inrikesministeriet, Samningskommissionen

Chavez har dock betalat ett högt pris för att öppet arbeta med att försvara kvinnors och ursprungsfolkens rättigheter. Hotbilden mot henne är hög och hon lever farligt men visar ingen som helst tvekan inför sitt arbete.

– Vår erfarenhet är att de människor som sitter vid makten tar till vilka medel som helst för att bevara sina privilegier, och de gör det ostraffat, säger Chavez.

Hon fortsätter:

– Jag ser oss kvinnor som oerhört modiga. Vi är inte rädda trots att många har försökt skrämma oss. Vi måste dock ständigt föra en inre kamp för att rädslan som vi har känt inte ska styra oss.

För snart två år sedan blev Lolita Chavez upprörd av en nära medarbetare till Sandra Torres, president Álvaro Coloms fru, som erbjöd henne en tjänst. Förvånad svarade Chavez att hon aldrig hade sökt någon tjänst i presidentpalatset och tackade nej.

Senare fick hon veta att just hon hade erbjudits jobbet för att de önskade se organisationerna i Quiché "neutraliserade" och de trodde att hon var rätt kvinna för jobbet.

– Det gjorde ont i mig, jag visste så väl vad som låg i innebörden av ordet neutralisera, eftersom jag själv hade sett ledare förföljas och

– Vi kvinnor är oerhört modiga. Vi är inte rädda trots att många försökt skrämma oss, säger Lolita Chavez. CHRISTIN SANDBERG

hotas. Jag kände också väl till deras taktik att försöka splittra vår organisering, både inom kvinno- och ursprungsfolksrörelsen. Därför har jag alltid förespråkade kollektivt ledarskap och att hålla våra byar enade.

Det är dock en effektiv metod som regeringen använder sig av. Det är svårt att stå emot ett lukrativt erbjudande om att tjäna pengar motsvarande en summa som ingen på landsbygden som är självförsörjande ens skulle kunna drömma om.

Ursprungsfolksrörelsen i Guatemala är dock på frammarsch. När rösträkningen från dagens folkomröstning är avslutad visar resultatet att 27 000 personer har sagt nej till gruvutvinning och vattenkraftsbyggen i Santa Cruz de Quiché. Och det i den sextionde folkomröstningen enligt FN:s ILO-konvention 169 till försvar för ursprungsfolkens rättigheter sedan 2005. Över 650 000 individer har demonstrerat sin rätt till information och rådfrågning innan transnationella företag tar deras mark i besittning.

– Det här är ingen lek för oss. Bergen, floder och skogarna tillhör folket och de kan inte ta det ifrån oss, deklarerade organisationerna från Rådet för Quiché-folket på den avslutande presskonferensen. ■

då//nu

I GUATEMALA

